

Biblijska pozadina hrvatskih korizmenih popjevaka

Dr. Dubravko Turalija

Dok su vazmene popijevke karakteristične po trijumfalnim, pobjedničkim temama, korizmene, osim onih velikotjednih (*Hosana, Židovska su djeca, Barjaci kreću kraljevi, Himan Kristu Kralju, O Isuse izranjeni, Častimo te križu sveti...*), ne opijevaju Isusovu muku, nego ljudsku pokoru i pomirenje s Ocem.

Hrvatske korizmene popijevke podijeljene su u četiri osnovne grupe. Najbrojnije su *psalmističke* korizmene popijevke, zatim one *mudroslovne*, pa *kristološke* i konačno *mariološke*. Iako zvuči paradoksalno, hrvatske korizmene popijevke kristološki su jako siromašne. U nekima, osim završne doksologije (Slava Ocu i Sinu i Duhu Svetomu...), ne nailazimo na ime „Isus Krist“ (usp. *Ja se kajem* ili *Čuj, Stvoritelju milostiv*). Međutim, znamo zbog čega je to tako. Hrvatske korizmene popijevke uvelike se koriste starozavjetnom biblijskom literaturom, koja je, s minimalnim doradama, poslužila kao *leitmotif* ili nadopuna pučkoj, pokorničkoj, četrdesetdnevnoj pjesničkoj pobožnosti.

Psalmističke korizmene popijevke

Glavna nit ili riječ svih hrvatskih korizmenih popjevaka nije pokora, nije ni grijeh, nego milosrđe Božje prema čovjeku. Nadahnute mahom na psalmima, glavninom su usmjerene na Boga Oca. Tako u pjesmi *Između trijema i žrtvenika* (br. 425), prikazuje se liturgijski obred koji od onoga starozavjetnoga hramskoga poprma crkveni ambijent, gdje svećenici u ime naroda, ali i u svoje vlastito ime, prinose žrtve i mole Božje milosrđe. Riječi koje su umetnute u ovu popijevku jesu one iz Ps 79 i pripadaju Asafovim hvalospjevima (kao i Ps 91, koji je obrađen u pjesmi *Budi Gospodine*, br. 431), koji su, za razliku od Korahovih duboko liturgijski i hramski. Popijevka *Između trijema i žrtvenika* zajedno sa Ps 79 izvodi se redovito na Pepelnicu, tj. na samom početku korizme, što odgovara i židovskoj tradiciji, koja ovaj psalam redovito moli petkom na Zidini plača u Jeruzalemu. Osim Ps 79, kao uvodni himan pojavljuje se i Ps 25, koji je izvorno napisan u hebrejskom akrostihu, a koji je poslužio vrlo često izvedenoj korizmenoj popijevci *Prosti moj Bože* (br. 456), što dodatno podiže njezinu liturgijsku vrijednost. Međutim, Ps 25 izvorno nije liturgijski. Radi se o osobnoj molitvi kao što je to izraženo i u popijevci *Prosti moj Bože*. Grješnik, odnosno pokornik, obraća se Bogu spoznajući svoju grješnost i Božje milosrđe; svoju poročnost i Božje milosrđe; svoju mlakost i Božju strpljivost. Taj jaki osobni, ali i pučki naboj pjesnik je iskoristio kao odgovor vjernika na sve ljudske ispraznosti i usredotočenost na vjeru. Slično i Ps 42, koji se dijelom nalazi u *Spomeni se Gospodine* (br. 426), ističe veliku potrebu Božjega milosrđa, ali i blizine i okrilja, bez kojih duša jeca i klone u čovjeku. Popijevka *Smiluj mi se Gospodine* (br. 428) posvema je nadahnuta na Ps 31, koji je vrlo sličan spomenutome Ps 42, a podosta i Jeremijinim tužaljka, koje su usmjerene na izbavljenje iz patnikove tjeskobe (usp. Tuž 1-2).

Jedan od najobrađivanijih psalama, ne samo u hrvatskoj, nego općenito u latinskoj liturgiji je Ps 51 (br. 314, 452, 453, 428, 429, 953). Izvorno spada u najljepšu hebrejsku poeziju. Radi se o egzilskom psalmu, koji opisuje grijeh naroda, Božju kaznu i ispaštanje u Babilonskom sužanjstvu. Narod je kažnjen zbog grijeha i kada se očisti, ponovno će se vratiti Bogu. Povratak Bogu okarakteriziran je velikim Božjim smilovanjem i milosrđem. Milosrđe Božje dominira psalmom, ali milosrđe koje se suprotstavlja grijehu. Izgleda da je Ps 51 obrađivan puno više u južnim hrvatskim krajevima, i ne samo zbog svojega sadržaja i melodioznosti, nego i zbog svoje dužine, jer je kao takav pogodovao procesijama kroz primorska mjesta i gradske trgove. Uz ovaj 51, a tako i uz Ps 130 – *K tebi vapim* (br. 451), kojega je uglazbio muzikolog Miho Demović, jedan je od najčešće pjevanih u liturgiji korizme. Ovaj psalam popularno se zove *De profundis – Iz dubine*, jer je u latinskoj Crkvi odavna bio dio pogrebnih obreda. I u ovom slučaju glavna tema je Božje milosrđe i oprost.

Ja se kajem (br. 457–460) također je jedna od najizvođenijih korizmenih popjevaka. Nastala je vjerojatno u Dalmaciji kao i *Prosti moj Bože*. Po svojoj rasprostranjenosti i varijacijama predstavlja procvat liturgijske glazbe u Hrvata, što odgovara vremenu *Citarae Octochordae* (18. st.). Kao i popijevke nadahnute na psalmima, i ova je po sadržaju soteriološkog karaktera. Ime *Isus Krist* uopće se ne spominje. To opet upućuje na njezin starozavjetni izvor teksta popjevaka, kojim se pjesnik poslužio. Prorok Jeremija govori o bezakonjima, grijesima, pokajanjima i oprost (usp. Jr 14,7), te o Božjem milosrđu koje je veće od bilo koje ljudske krivice (usp. Jr 14,21). Popijevka *Ja se kajem* prati i sakramentalni obred ispovijedi, gdje se na samom početku pokornik kaje za svoje grijeha, nakon čega slijedi Božji oprost koji spasava, i na koncu uzajamna ljubav koja pobožanstvenjuje.

Korizmene popijevke nadahnute na starozavjetnoj mudroslovnoj literaturi

Posveti post naš korizmen (br. 440) je popijevka nadahnuta Knjigom Sirahovom, pogl. 13. i 42., a usredotočena je na grješnu prošlost i blagoslovljenu budućnost, i koja odgovara vjerskom procesu obraćenja i očišćenja. Zanimljiva je struktura popijevke *Bog oprosnik nam dariva* (br. 442). Radi se o djelu pučke pobožnosti, koja je opet biblijska, tj. starozavjetna, ali koja prati red sakramenta ispovijedi. Pučki je bio običaj, pogotovo među redovnicima, da na samom početku ispovijedi pokajnik izmoli djelo skrušenja. Tako i u ovoj pjesmi, prvi redak govori o kajanju, odnosno ispovijedi, dok drugi i treći slijede obrednik: pokoru i odrješenje.

Popijevka *Ti Gospodine ljubiš sva bića* (br. 427 i 465) sastavljena je iz ulomaka Knjige Salomonove, pogl. 11. Knjiga Salomonova najmlađa je knjiga Staroga zavjeta, kojom dominira teologija Božje pravednosti. Uz pravednost tu nužno stoji i Božje milosrđe, koje se prigiba nad ljudskom slabošću i grješnošću, ali koje neprestano poziva prijestupnika da se ostavi svoje zloće i pomirbeno korača ravnom stazom Božje svetosti.

Himni i usklik prije evanđelja

Himan *Čuj stvoritelju milostiv* (br. 438-439) utemeljen je na ulomku Jeremijine tužaljke, prema kojoj se prorokov život nalazi u opasnosti (usp. Jr 11). Pozvan govoriti protiv najutjecajnijih i “najopasnijih” – kralja i svećenstva – Jeremiji nije preostalo drugo nego se uzdati isključivo u Boga. U tom kontekstu himan poziva vjernika, da bez obzira na okolnosti, svu svoju sadašnjost i budućnost usmjeri na Boga. I himan *Čuj, Stvoritelju milostiv* poziv je u pomoć. Duboko kristijaniziran, u prvom redu poput Jeremije, osvrće se na opću situaciju: grijeh koji uništava i korizmu koja vjerniku nudi obnovu. Čovjek griješi, ali se i kaje u srcu. Jedan od najvećih grijeha jest baš onaj u srcu, tj. onaj iskonski, koji se rađa u samoj osobi, odnosno u njezinu najintimnijem dijelu bića, tamo gdje se susreću razum i htijenje. Premda duboko utemeljen na starozavjetnoj tradiciji pokore i obraćenja, himan završava tzv. velikom doksologijom, kojom se veliča Presveto Trojstvo. *Božanski gnjev ublažujmo* (br. 443) posvema je nadahnut psalmima 79 i 85, koji su upućeni Jahvi da oprostí svome narodu, koji je spoznao i priznao svoju grješnost. U tom kontekstu i himan *O Sunce spasa Isuse* (br. 444), utemeljen na Ps 37 kao prijevod latinskog osmerca, opijeva pokoru i pranje grijeha, tj. čovjekovo obraćenje i očišćenje uz Božje milosrđe i oprost.

Poklik prije evanđelja *Slava tebi Kriste Bože, kralju slave vječite* (br. 432-435) preuzeti je poklik Jeruzalemaca, koji su na Cvjetnicu dočekali Isusa (usp. Mt 21). Prva riječ „slava“ odnosila bi se ne hebrejsku riječ *hōšā'nāʾ*, dok bi izraz „Kriste Bože“ upućivao na Davidova Sina, tj. Božjega pomazanika i kralja (usp. Mt 21,9a), a posljednji izraz „slava vječita“ odnosila bi se na ponovljeni jeruzalemski poklik *hōšā'nāʾ bam'rômîm*, tj. *slava u visinama*. Tako, izvorni tekst: “Hosana Sinu Davidovu! Blagoslovljen onaj koji dolazi u ime Gospodnje! Hosana u visinama!” (Mt 21,9) – kao poklik Isusovu ulasku u Jeruzalem, poslije kojega slijedi naracija o njegovoj mucí i smrti – poslužio je katoličkoj liturgiji kao poklik prije evanđelja, koji upućuje na ono što se događa u pretvorbi, tj. Isusovoj žrtvi za otpuštenje grijeha i spasenje svijeta.

Evandeosko-kristološke korizmene popijevke

Jedna od rijetkih korizmenih kristoloških popjevaka je ona bosanska *Iz vjere Božje živimo* (br. 446). Tekst se temelji na Mt 27 i Iv 15, gdje se uz proces Isusove osude, veže i oslobođenje od zla. Popijevku karakteriziraju i nomadski termini: pastir i ovce. Svijet, koji je također istaknut u pjesmi, u duhu je skolastičke teologije prema kojoj izvorište grijeha prebiva u svjetovnome. Završna doksologija: Otac, Sin i Duh Sveti vezuje izvorni tekst uz konac 18. i početak 19. stoljeća.

Slično ovoj, i kajkavska popijevka *Spasi Kriste svoje djelo* (br. 447), utemeljena je na evandeoskom Isusovu odnosu ljubavi i poslušnosti (usp. Iv 15). Popijevka po svojem sadržaju ne mora nužno pripadati pokorničkoj, nego i euharistijskoj ili pak sakramentalnoj popijevci. Aluzija na krštenje i euharistiju bitni su dijelovi sadržaja ove lirike, po kojoj se čovjek krštenjem suobličuje Kristovoj slici, a euharistijom se čisti od grijeha i osposobljuje za život vječni. Kako je po prvi put zabilježena u pjesmarici *Cithara Octochorda*, vjeruje se da

je nastala u ranom 18. st., u kojem je među katolicima prevladavala antiprotestantska teološka rigoroznost odnosa ljudskih djela i Božje milosti.

Mariološke korizmene popijevke s kristološkom matricom

Uz *Spasi Kriste svoje djelo*, još jedna karakteristična popijevka iz *Citharae Octochordae* je i *Grijeh je dušu ranio* (br. 454), koja je zacijelo plod pučkog molitvenog sedmerca:

Grijeh je dušu ranio,
strašno zlo joj nanio.
Ode Bog i nasto tama,
Osta jad i muka sama.
Umre li u grijehu tko,
Navijeke je propao.

Odluka je srca mog,
pomogo mi dragi Bog!
Nikad više grijeh mi neće
kvarit prave vječne sreće.
Majka Djeva štit je moj,
u toj borbi životnoj.

Popijevka ponajviše aludira na starozavjetnu teologiju retribucije s jakim utjecajem srednjovjekovne redovničke pobožnosti o grješnoj pogibiji i vjerničkom otporu. Tipično pučki elementi kao npr. „grijeh ranio“, „zlo nanio“, „ode Bog“, „muka sama“, „pomogo Bog“ itd., ukazuju na ruralni ambijent i izvorište popijevke, a samim tim ograničenost lokaliteta gdje je popijevka nastala. Ovdje po prvi put među korizmenim pjesmama nailazimo i na ime Blažene Djevice Marije i zacijelo spada u istu vrstu molitava kao i *Stala plačuć*.

Stala plačuć tužna Mati jedina je tradicionalna korizmena popijevka posvećena Blaženoj Djevici Mariji. Po svojoj književnoj vrsti spada u *posljednice*, tj. srednjovjekovne himne. Njezin nastanak stavljamo u kasni srednji vijek. Posljednica naizgled pučka, zapravo je duboko teološka, jer retroaktivno prati kronologiju evanđeoskih događaja, oslanjajući se pogotovo na Lukino evanđelje. Zanimljivo je da je tematizirana u duetu, tj. dvostihu, jer dvije kitice tematski obrađuju jednu cjelinu. Spjev je i strukturalno podijeljen u dva dijela. Prvih osam kitica, tj. prva četiri dvostiha, isključivo su usredotočena na Isusovu Majku Mariju, dok su druga četiri dvostiha naizmjenična, tj. prvi je tematiziran mariološki, a drugi kristološki.

1. Tako prvi dvostih pjeva:

Stala plačuć tužna Mati,
gledala je kako pati
Sin joj na križ uzdignut.
Dušom njenom razboljenom,
rastuženom, ražaljenom,
prolazio mač je ljut.

Prve dvije kitice oslanjaju se na prva poglavlja evanđelja po Luki (usp Lk 2). Marija je prikazana kao udovica koja sada gubi i Sina, ali koja se tek pod križem prisjeća riječi svećenika Šimuna: „Ovaj je evo postavljen na propast i uzdignuće mnogima u Izraelu i za znak osporavan – i tebi će samoj mač probosti dušu – da se razotkriju namisli mnogih srdaca” (Lk 2,34-35). Dakle, himan započinje posadašnjim jeruzalemskim događajima muke i uskrsnuća s retroakcijom Isusova prikazanja u Hramu.

2. Drugi par stihova se ponovno osvrće na raniji jeruzalemski detalj: „majka njegova i otac divili se što se o njemu govorilo“ (Lk 2,33). U tom kontekstu pjesnik nastavlja:

O koliko uciviljena
bješe ona uzvišena,
Majka Sina jedinog!
Bol bolova sve to ljući
blaga Mati gledajući
muke slavnog Sina svog.

U ovom dijelu krije se i jedan vrlo važan teološki detalj, a vezan je i za sv. Josipa. U Izraelu prvorodenac je uvijek bio prvi sin u oca, bez obzira na žene. Tako, npr. praocu Jakovu, premda je imao sinove od više žena i premda je najviše volio Raheline sinove (usp. Post 37,3), prvorodenac je bio Lein sin Ruben (usp. Post 30). U tom kontekstu i Isus, ako je Marijin prvorodenac, još više je i Josipov. Tako i biblijski definitivno doznajemo da je Isus i Josipov prvorodenac i jedinac jer ga je kao otac zbog toga i donio u Hram (usp. Lk 2,23), a to opet otklanja svaku mogućnost da se Josipa tretira kao udovca, koji je i prije Isusa imao sinove i kćeri (usp. Mt 12,47).

3. Pošto je uvodna lirika istaknula jeruzalemska sjećanja kao mjesto polazišta spjeva, pjesnik se usredotočuje na stvarno stanje toga istog Jeruzalema i nastavlja:

Koji čovjek ne bi plak'o
Majku Božju videć tako
u tjeskobi tolukoj?
Tko protužit neće s čistom,
kada vidi gdje za Kristom
razdire se srce njoj?

Marija Majka Božja i vazda djevica – dvije su prve dogme o Blaženoj Djevici Mariji. Prva je formulirana u Efezu i potvrđena u Kalcedonu u 5. st., a druga u Lateranu u 7. st. Ostale dvije: Marija je bezgrješno začeta i Marija je na nebo uznesena puno su kasnijeg datuma. Taj podatak dviju ranih dogmi upućuje nas na vrlo staru tradiciju i nastanak himna, koji je kroz muku Isusa Krista prikazao dvije osnovne Marijine dogme.

4. Zaključivši s Marijinom gorkom žalošću, himnist se sada usredotočuje na Isusovu pregorku muku i smrt:

Zarad grijeha svoga puka
gleda njega usred muka
i gdje bičem bijen bi.
Gleda svoga milog Sina,
ostavljena sred gorčina,

gdje se s dušom podijeli.

Dva biblijska detalja: bičevanje (usp. Mk 15,15; Iv 19,1), te smrt na križu (usp. Mk 15,37; Mt 27,50; Lk 23,46) glavna su tema ovoga dvostiha i ujedno središnja tema cijeloga spjeva. I bičevanje i smrt na križu upućuju na starozavjetnu sliku *Sluge patnika*, koji je bičevan (usp. Iz 50,6) i koji je proboden (usp. Iz 53,5).

5. Drugi dio himna također uključuje dvostihe koji su se vjerojatno pjevali naizmjenice: muški, ženski kor, ili svećenici, narod jer se od 9. strofe izravno uključuje i sam autor kao pokornik koji suosjeća, žali i trpi s Blaženom Majkom:

Vrelo milja, slatka Mati,
bol mi gorku osjećati
daj, da s tobom procvilim.
Neka ljubav srca moga
gori sved za Krista Boga,
da mu u svem omilim.

6. Zanimljivo je da u drugom dijelu i dvostih naizmjenično mijenja uloge. U prvom stihu pokornik je usmjeren na Majku, u drugom na Sina. U prvom je istaknut jak odnos suosjećanja s Majkom, a u drugom poistovjećenje Sinu:

Rane drage, Majko sveta,
Spasa za me razapeta
Tisni u sred srca mog.
Neka dođu i na mene
patnje za me podnesene
Sina tvoga ranjenog.

Dramatični elementi Isusove smrti naglašeni su u ranama koje također mogu upućivati na stigme sv. Franje, gdje se bratska ljubav prema Kristu prelila u onu mističnu, po kojoj se kršćanin preko Kristovih rana suobličuje Sinu Oca Vječnoga.

7. Za razliku od prethodnoga (5) i susljednoga dvostiha (7), gdje mariološki element prethodi kristološkome, dvostih 6 u obje svoje strofe donosi mariološku temu. Međutim, upravo u ovim stihovima imamo "suvišni" stih kojega neke od verzija spjeva isključuju, a radi se o kristološkom stihu, koji bi se prema strukturi morao naći u ovom dvostihu. S druge strane, i prvi stih "Daj mi s tobom" je također "problematičan" jer u sebi ima dvije verzije završnoga retka. Jedna je "...dokle' dis'o budem ja", a druga je „...dok na svijetu budem ja“. Ova dva oblika pokazuju da je stih po sebi alternativan i doradivan pa bi, prema strukturi, sljedeći dvostih umjesto:

*Daj mi s tobom suze livat,
Raspetoga oplakivat,
dok na svijetu budem ja.
U tvom društvu uz križ stati,
s tobom jade jadovati
želja mi je jedina.*

trebalo čitati:

U tvom društvu uz križ stati,
s tobom jade jadovati
želja mi je jedina.
Neka ljubav srca moga
gori sveđ za Krista Boga,
da mu u svem omilim.

Vrlo je vjerojatno da himnist slijedi tekst Evandjelja po Luki: “Za njim je išlo silno mnoštvo svijeta, napose žena, koje su plakale i naricale za njim” (Lk 23,27). Cijeli spjev je inače dodatno opterećen i metrikom jamba, koji pretpostavlja pokret pri govoru ili pjevanju pa se zacijelo radi o procesijskom, tj. pokretnom pjesništvu, gdje svaki oduženi ili skraćeni ton dodatno ističe efektivnost dramatičnog spjeva. Tako, “jadovati” ili “želja srca”... doista upućuje na pogrebnu povorku, koja u liturgijskom obredu najviše odgovara ljubljenju križa, koji pretpostavlja i pokret i jamb, ali i samoidentifikaciju vjernika s dramatičnim evanđeoskim opisima.

8. Baš to pogrebno i zaključuje tematiku spjeva:

Kada dođu smrtni časi,
Kriste Bože, nek me spasi
Majke tvoje zagovor.
Kad mi zemlja tijelo primi,
dušu onda uzmi ti mi
u nebeski blažen dvor.

U prvom dijelu imamo ponovno zaziv Majci, a u drugom Sinu. Naizmjenična usredotočenost na Majku i Sina, iz različitih perspektiva, doista upućuje na naizmjenično pjevanje u dva kora, gdje onaj prvi stavlja naglasak na Majčin zagovor, a drugi na Sinovljevo milosrđe, što je ujedno i glavna tema svih korizmenih popjevaka hrvatske liturgijske pjesmarice.

Zaključak

Hrvatske korizmene popijevke plod su vjernikova dubokoga biblijskog promišljanja, koje Stari zavjet blisko vezuje uz Novi, a novozavjetni događaj potvrđuje s onim davnim. Taj starozavjetni troplet psalmodijske, proročke i mudroslovne literature vješto je spleten u novozavjetnu pletenicu, koja kroz crkvenu predaju i pokrajinske običaje resi kitnjastu glavu hrvatskoga liturgijskog korizmenog pjesništva, čije je lice tijekom čitave njezine povijesti bilo opterećeno gorčinom i tjeskobom koja se uspoređivala s onom Marijinom, ali i osudama i mukama koje su nalikovale onoj Isukrstovoj.

Biblijska pozadina hrvatskih popjevaka Cvjetnice, tj. Nedjelje Muke Gospodnje

Cvjetnicu ili početak muke Gospodina našega Isusa Krista otvara himan *Hosana Davidovu Sinu* (br. 468). Korijen riječi „hosana“ hebrejskoga je, tj. aramejskog podrijetla, prema kojemu glagol *ješ'a* znači „pomoći“. I ime „Ješua“, odnosno Isus dolazi od istoga korijena. Dok hebrejsko ime *Ješu'a* (Isus) znači „Jahve koji pomaže“, izraz *hōšî'â-nā*, što je

grčki jezik pojednostavno izrazom *hosanna*, zapravo je zaziv koji bi doslovno značio: „Daj, pomoz!“ ... „O Spase, Sine Davidov, daj pomoz!“ – tako su Jeruzalemcima zavapili Isusu dok je posljednji put slobodno ulazio na glavna vrata grada Jeruzalema. Sam zaziv, međutim, pokazuje tko su ti ljudi koji su dočekali i zazivali Isusa. Oni koji su trebali pomoć, dočekali su Isusa pred Jeruzalemom.

Zaziv „O Spase, Sine Davidov, daj pomoz!“ u evanđeljima dolazi nakon Lazarova uskrsnuća (usp. Iv 11,43). Kako je Lazarova kuća bila nadomak Jeruzalemu, cijeli grad je čuo o Isusu koji je uskrisio mrtvaca i mnogi su znatiželjnici sami dolazili uvjeriti se u istinitost toga događaja (usp. Iv 12,9). Kako je većina njih bila uvjerena da je izravno posrijedi prst Božji, priredili su Isusu dobrodošlicu s palmama kao pravome izraelskom kralju. Oni koje je morio duh bolesti i beznada, ali i oni koje je slomilo ugnjetavanje i siromaštvo zbog velikih državnih poreza i otimačine, dočekali su Isusa na vratima Jeruzalema (usp. Mt 21,9; Mk 11,9; Iv 12,13).

Međutim, dok su bolesnici, bijednici i dužnici vapili Isusu, glavari svećenički i pismoznanci gnjevni su ih ušutkivali (usp. Mt 21,15). I dok su jedni vapili, drugi su proklinjali. Upravo zbog toga himan *Hosana Davidovu Sinu* usko je povezan sa Ps 118, u kojemu se spominje onaj čuveni zaglavni kamen, kojega su odbacili glavni graditelji. U praksi je nečuveno da se kamen temeljac isključi iz građevine, kao što je nečuveno da se Spasitelj svijeta isključi iz svijeta. Ali „Jahvino je to djelo“ (usp. Ps 118,23), jer da temeljac nije odbačen ne bi se urušila stara građevina na kojoj je podignuta nova; da Spasitelja nije odbacio grješni svijet, ne bi se nikada ni posvetio i učinio Božjim svijetom. Isus, dakle, „dolazi u ime Gospodnje“ (usp. Mt 21,9; Ps 118,26) ne da spasi samo bolesne i ugnjetene, nego sve grješnike. Zbog toga je u himan i uključen zaključak psalma 118: „*ʾādonāj hōšī ʾā-nāʾ* – Jahve, spasenje nam daj! *ʾādonāj hacelīhā-nāʾ* – Jahve, sreću nam daj!“ (Ps 118,25).

Himan *Židovska su djeca* (br. 469) inadahnut je na istome evanđeoskom ulomku (usp. Mt 21,9-15). Izraz „židovska djeca“ nema doslovno značenje u himnu, nego se odnosi na djecu Izraela, odnosno Židove. Doista, evanđeoski tekstovi ne spominju djecu u Isusovu dočeku pred Jeruzalemom, nego zrele ljude koji su u potrebi i koji prostirući svoje plašteve i palmine grane ravnaju, tj. uljepšavaju put po kojemu Isus ima proći (usp. Mt 21,8; Mk 11,8; Iv 12,13). „Pripravite put Jahvi, poravnite mu staze“ (Iz 40,3) starozavjetni je kraljevski zaziv, kao i prisutnost palminih grana, koje su usko vezane uz blagdansko slavlje (usp. Lev 23,40). U tom kontekstu, uz himan *Židovska su djeca* povezan je i Ps 24, koji svečano opisuje ulazak u Hram Kralja Slave kao tvorca i gospodara sve zemlje (usp. Ps 24,1-2), jer je On pobjednik u boju sa zlom i opačinom (usp. Ps 24,9-10).

Djeca koja kliču Isusu na ulazu u Jeruzalem karakteristika je i himna *Kristu Kralju*. Paradoks riječi „djeca čista“ i „hosana“ može upućivati ili na pojednostavljeno pučko tumačenje evanđelja (usp. *Kad je ono Gospodin*, br. 472) ili na prenesenu poruku samoga himna. Zaziv „hosana“ vapaj je bolesnih i potlačenih, koje Isus često uspoređuje s djecom (usp. Mt 18,3). Ta čista usta o kojima pjeva himnist nisu dakle djeca, nego patnici koji očekuju roditeljsku pomoć nebeskog Oca. U himnu je naglašen Isusov kraljevski ulazak koji je popraćen davidovskim kraljevskim karakteristikama.

U jeruzalemskom hramu jedan od najčešćih dekora bila je palmina grana (usp. 1 Kr 6,29), koja upućuje na Davidove kraljevske dane i božanska obećanja. Elegantna vitkost palminih grančica u Slavena je uspoređena s jablanom, a osjetljivi trepet s listovima breze. Palmine grančice na sebi može imati i do stotinu savitljivih listova, koji u pokretu slične stotini

ručica koje mašu i pozdravljaju. Vjerojatno je taj prirodni fenomen i pjesnik i povezao s pozdravima i dobrodošlicom, ali i s djecom koja radosno mašu rukama onima koje vole.

Cijeli himan Kristu Kralju zacijelo je preslika himna *Hosana Davidovu Sinu*, ali i himan *Židovska su djeca* ili još točnije, preradak Psalama 118 i 24, koji su ukomponirani u ta dva himna. To nam jasno pokazuju riječi „stvorovi“, „stvoriti“, „kralj“, „slava“, „milost“ i „ljubav“.

Popijevka *Dan nam svečan osvane* (br. 473) u aranžmanu Ljube Galetića pučkoga je karaktera, koja naizmjenično opisuje Isusov slavni ulazak u Jeruzalem (usp. Mt 21,9; Mk 11,9; Iv 12,13), ali i svečani hramski ophod na velike blagdane (usp. Lev 23,36; Br 29,35). Ta naizmjenična karakteristika nastavlja se i u sljedećim strofama gdje se izraelski narod, koji je dočekao Isusa, poistovjećuje s Crkvom, koja ga na isti način pozdravlja. Konačno, pjesma i završava doksologijom (*Slava Ocu i Sinu i Duhu Svetomu*), koja u središte stavlja Presveto Trojstvo kao karakteristiku ispovijesti ne izraelskoga naroda, nego naroda Crkve, koji ne napušta Isusa i ostaje mu vjeran do kraja.

Krist postade poslušan (br. 475) pjesma je prije evanđelja koja je cjelovito utemeljena na Pavlovoj teologiji križa. Citat preuzet iz Poslanice Filipljanima 2,8-9 karakterizira razlog, tj. uzrok i posljedice Isusove predanja na križ. Poslušnost Ocu razlog je Isusove posvemašnje predanosti sudbini, a uzrok svega je potreba spasenja iskvarenoga svijeta. Posljedica Kristove predanosti jest uzvišenost Imena Isusova nad sve stvoreno. Ova Pavlova pjesma, koliko god uvodi u misterij Kristove patnje toliko kratko i jasno daje razlog i posljedice s kojima vjernik ulazi u Veliki tjedan, ali ne da stane na oplakivanju Isusove smrti na križu, nego da u opisu muke razmatra o uskrsnoj slavi i daru spasenja, kojega je Krist omogućio svakome ljudskom stvorenju.

Biblijska pozadina popjevaka Velikog tjedna

***Barjaci kreću kraljevi* (*Vexilla Regis prodeunt*)**

Veliki petak je dan kada Crkva ostaje u tišini i sabranosti. Sve su misli i osjećaji upravljani na Kalvariju, gdje na sramotnom drvetu križa u najstrašnijim mukama umire Spasitelj svijeta. Bogoslužje ovoga dana sastoji se od službe riječi, klanjanja križu i pričesti euharistijskim kruhom, posvećenim na Veliki četvrtak i poslije Večere pohranjenim u svetohranište na sporednom oltaru. Nakon poklona križu, hostije se nose svečano u procesiji na glavni oltar, a za to vrijeme zbor ili zajednica vjernika pjeva pjesme ili himan *Barjaci kreću kraljevi*, koji je povezan s poklonom i molitvom križu, čemu je posvećen cijeli dan. Crkva ga u liturgiji časova moli u Večernjoj Velikog tjedna, počevši od Cvjetnice do Velikog četvrtka, te u Večernji blagdane Uzvišenja sv. Križa, 14. rujna.

Melodija gregorijanskog himna *Barjaci kreću kraljevi* u jambskom dvostihu, PGPN br. 476, autora Venancija Fortunata (530.-609.), drži se jednim od najljepših i najdirljivijih himana o mucu Gospodnjoj u liturgiji latinske Crkve. Prvi je put pjevan 19. 11. 568. u Poitiersu (Francuska) u prigodi pohranjivanja fragmenta Svetog Križa u samostanskoj crkvi posvećenoj Svetom Križu. Napjev je snažan, kršćanima najavljuje slavu i pobjedu uskrsnuća. Njegova melodijska linija, isprepletana izražajnošću poetskoga i glazbenog ruha, izriče snažan dojam i potvrdu da je i to jedan od arhaičnih remek-djela gregorijanskog repertorija, nadahnut kulturom naroda i prostora na kojem je nastao.

Sljedeći uglazbljeni himan, koji donosi pjesmarica PGPN iz 1985. br. 478, autora dr. fra B. Dude, strofnog je oblika. Svaka strofa ima 4 stiha, a svaki je stih predstavljen rečenicom od 4 takta. No, sve su rečenice ritamski srodne. Prva 4 takta predstavljaju melodiju koja se kreće po tonovima toničkog kvintakorda *c*-mola s kadencom na prvom stupnju. Od petog do osmog takta modulira u molsku dominantu (*g*-mol), no himan se u drugom dijelu ponovno vraća u *c*-mol. Primjećuje se također da su prva tri četverotakta doslovno istog ritma, dočim u zadnjem četverotaktu neznatno varira. Himni se u korizmenom razdoblju mogu pjevati u sve korizmene nedjelje na završetku liturgijskog slavlja.